

Niemiecki już w przedszkolu

Żaden inny kraj na świecie nie może poszczycić się tak wielką liczbą osób, które poświęcają swój czas językowi niemieckiemu, jak Polska. Pomimo to na etapie edukacji wczesnoszkolnej coraz częściej rezygnuje się z nauczania tego języka. Aby wzmocnić pozycję wczesnoszkolnego nauczania języka niemieckiego, potrzebujemy odważnych nauczycieli i dobrych lekcji.

Odkąd w roku szkolnym 2009/2010 drugi język obcy w gimnazjach stał się obowiązkowy, liczba gimnazjalistów uczących się niemieckiego wzrosła o ponad 48% (Mackiewicz, 2013). Jednocześnie coraz więcej nauczycieli tego języka w szkołach podstawowych musi borykać się ze spadającą liczbą godzin, ponieważ od 2000 r. liczba uczniów uczących się języka niemieckiego w tych szkołach obniżyła się o połowę. Co zrobić, aby powstrzymać ten trend i wzmocnić pozycję języka niemieckiego w szkołach podstawowych i przedszkolach? Odpowiedź jest prosta: potrzeba wykwalifikowanych nauczycieli i dobrze prowadzonych zajęć lekcyjnych, ponieważ to zadowoleni uczniowie, nauczyciele i rodzice dostarczają najlepszych argumentów na korzyść niemieckiego. Może się to udać jedynie z pomocą lekcji prowadzonych na wysokim poziomie, co postaram się udowodnić niżej, na konkretnych przykładach.

Wielojęzyczność w Polsce

W klasach I–VI szkoły podstawowej w Polsce najczęściej nauczany jest tylko jeden język obcy, w większości przypadków – angielski. Realizacja forsowanej przez Komisję Europejską koncepcji wielojęzyczności zakłada jednak, że powinno się nauczać języka ojczystego plus dwóch języków ob-

czych. Badania przeprowadzone przez prof. Halinę Stasiak z Uniwersytetu Gdańskiego oraz prof. Jürgen Krumma z Uniwersytetu Wiedeńskiego pokazują, że uczniowie, którzy naukę języków rozpoczęli od języka zbudowanego logicznie i ustrukturyzowanego, jak np. niemiecki, na końcu nauki w szkole mają pod względem językowym przewagę nad swoimi rówieśnikami, ponieważ posługują się obydwojema językami już na poziomie B. Uczniowie, którzy zaczęli naukę od języka angielskiego, opanowali go także na poziomie B, jednak drugi, z pozoru trudniejszy język – już tylko na poziomie A, co odpowiada poziomowi początkującemu. Ponadto motywacja dzieci do nauki drugiego języka spada, jeśli rozpoczynają jego naukę dopiero w pierwszej klasie gimnazjum, tzn. w okresie dojrzewania. Z relacji nauczycieli wynika także, że dzieciom, które zaczynają naukę języków obcych od zbudowanego logicznie języka niemieckiego, łatwiej przychodzi później nauka kolejnych języków obcych.

W jednoczącej się Europie, gdzie wyśmienita znajomość języka angielskiego obok innych kluczowych umiejętności należy do podstawowych kwalifikacji na rynku pracy, ważny będzie w przyszłości stopień opanowania drugiego lub trzeciego języka obce-

go. Młodzi Polacy stają tu w szranki z Estończykami, Brytyjczykami, Słoweniakami i Holendrami oraz przedstawicielami innych narodowości. W celu osiągnięcia wielojęzyczności ważne jest zatem konsekwentne kontynuowanie wzorowej polskiej drogi, polegającej na nauczaniu pierwszego języka od klasy pierwszej, przez wprowadzenie obowiązkowego nauczania drugiego języka od klasy czwartej, a nie dopiero od pierwszej klasy gimnazjum. Podstawowa zasada brzmi mianowicie: Im wcześniej, tym lepiej! Wyniki badań w zakresie akwizycji języków obcych oraz badań nad mózgiem każą wspierać naukę pierwszego języka obcego jak najwcześniej. Jak wykazano – w ten sposób do szóstego roku życia możliwe jest opanowanie języka obcego bez akcentu. Przed osiągnięciem dojrzewania opanowanie składni i morfologii przychodzi łatwiej niż po przekroczeniu tego wieku (Apeltauer, Hopenstedt, 2010). W chwili obecnej w Polsce marnowane są jeszcze te cenne lata między szóstym a trzynastym rokiem życia, nie wykorzystuje się ich na naukę drugiego języka, który należałoby wprowadzić do szkół.

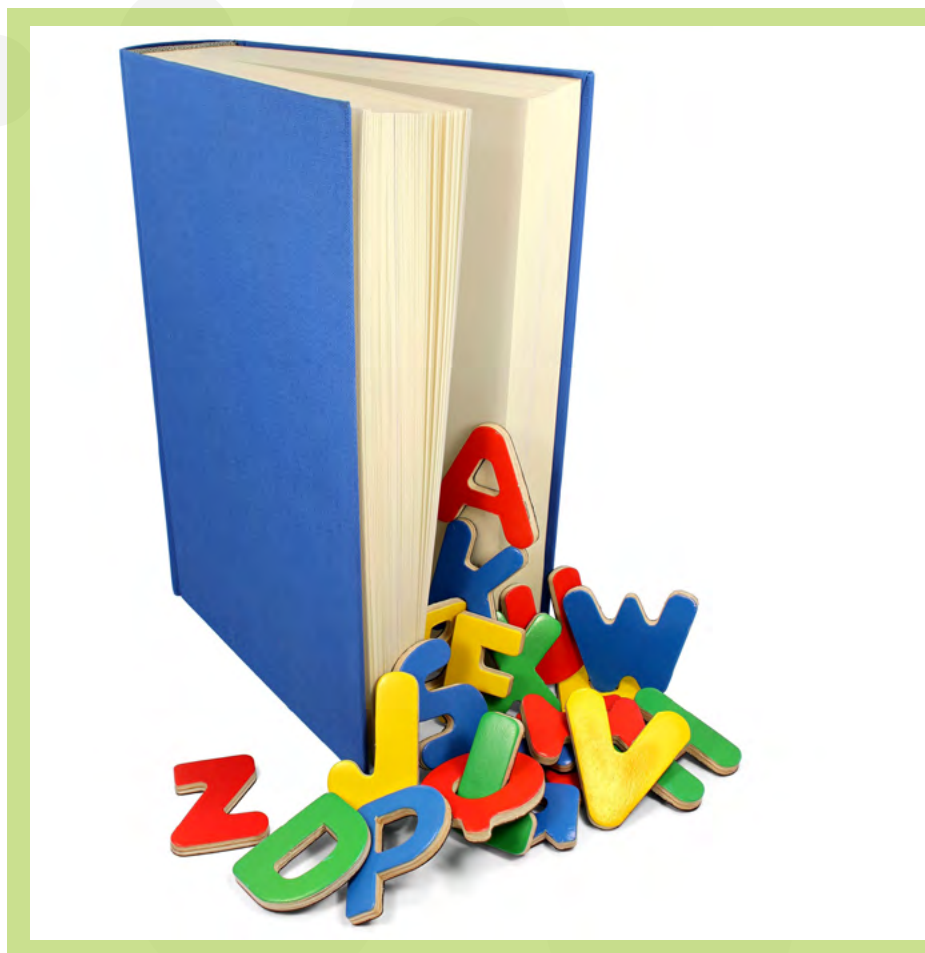
Wszystko zależy od nauczyciela!

Co sprawia, że zajęcia lekcyjne są dobre? Nowozelandzki naukowiec John Hattie w swoich szeroko komentowa-

nych badaniach doszedł do wniosku, że „środki finansowe do dyspozycji szkoły, wielkość sal, różnice między szkołami państwowymi i prywatnym, w ogóle różnice między szkołami, struktury szkolne lub programy kształcenia” (Kaube, 2014) nie wpływają zasadniczo na naukę. Wyniki osiągnięte przez uczniów są za to lepsze, jeśli „nauczyciele mają odwagę wpływać na uczniów nauczając w sposób dyrektywny, zwracając uwagę na postępy i biorąc pod uwagę wiek uczniów” (Kaube, 2014). Hattie wymienia pięć czynników, które wpływają na naukę:

- informacja zwrotna od nauczyciela,
- szkolenia przedmiotowe dla nauczycieli,
- programy rozwijające czytelnictwo,
- zajęcia lekcyjne zorientowane na rozwiązywanie problemów,
- oparte na zaufaniu relacje między nauczycielem a uczniami (Spiewak, 2013).

Sieć ekspertów programu DELFORT

Nauczyciele powinni zatem przejąć stery, wykazać większą odwagę i spojrzeć na zajęcia lekcyjne z perspektywy ucznia. Uczniowie z kolei powinni traktować siebie samych jak swoich własnych nauczycieli (Bauch, 2011, s. 5). Treści kształcenia i metody na etapie wczesnego nauczania języków obcych powinny być kształtowane w taki sposób, aby każde dziecko mogło uczyć się, obserwować siebie i swoją aktywność w procesie uczenia się, stopniowo odkrywać, jakim jest typem ucznia i jak – za pośrednictwem których zmysłów – uczy się najszybciej i najefektywniej.

Nauczyciele powinni zatem wykazać się większą odwagą, otworzyć się na informacje zwrotne od uczniów i brać regularnie udział w szkoleniach doskonalących. Goethe-Institut we współpracy z Ośrodkiem Rozwoju

Edukacji od wielu prowadzi skuteczną sieć ekspertów programu DELFORT, która obejmuje nauczycieli języka niemieckiego systematycznymi i efektywnymi szkoleniami. Doskonalenie powinno odbywać się w sposób ciągły przez cały czas trwania aktywności zawodowej wychowawców i nauczycieli, także z własnej inicjatywy. Należy zachęcać ich do poszerzania posiadanych kompetencji, krytycznej analizy własnych zajęć oraz oferować pomoc w samodzielnym zdobywaniu dalszych umiejętności zawodowych.

Dobra jakość lekcji języka niemieckiego w ramach edukacji wczesnoszkolnej¹

Jak zatem powinny wyglądać dobre lekcje języka niemieckiego w ramach edukacji wczesnoszkolnej? Ofertę

edukacyjną w zakresie nauki języków obcych należy przede wszystkim dostosować do celów, treści i metod nauczania, doświadczeń oraz warunków danej grupy. Koncepcja zajęć lekcyjnych powinna uwzględniać warunki, możliwości i potrzeby każdego dziecka. Ponadto oferta edukacyjna w zakresie wczesnej nauki języków powinna nawiązywać do posiadanej przez dzieci wiedzy o świecie oraz rozszerzać również ich kompetencje w sferze pozajęzykowej, uwzględniać istotne dla nich tematy, tak jak np. w metodzie CLIL, w ramach której zajęcia z przedmiotów niejęzykowych prowadzone są bezpośrednio w języku obcym. W ten sposób nie rozmawia się o nim, lecz uczy się go w praktyce. Optymalnym rozwiązaniem byłoby nauczanie przedmiotów niejęzykowych w pierwszym języku

¹ Wskazówki dotyczące jakości zajęć z języka niemieckiego bazują w większości na [zaleceniach norymberskich](#) w zakresie wczesnej nauki języków obcych.

obcym, w ten sposób powstałoby więcej przestrzeni dla nauczania drugiego i trzeciego języka obcego. Ponadto zastosowanie języka na tak wysokim poziomie zwiększa motywację uczniów.

Warunki ramowe wczesnego nauczania języków obcych

Adekwatnie do aktualnego stopnia rozwoju dziecka można sformułować następujące zalecenia odnośnie do procesu nauki języków obcych:

- Dzieci w związku ze swoją naturalnością i spontanicznością są w szczególności sposobem zdolne do przejawiania entuzjazmu i otwarte na formy aktywności o charakterze zabawy. Zwykle wysoki stopień dziecięcej ciekawości, potrzeba odkrywania, gotowość do uczenia się oraz chłonność dzieci powinny zostać wykorzystane do praktycznego i zorientowanego na działanie uczenia się oraz eksperymentowania.
- Czasowa i przestrzenna perspektywa dzieci ogranicza się do bezpośredniej rzeczywistości. W otoczeniu posługującym się innym niż docelowy językiem potrzebują zrozumiałych dla siebie impulsów.
- Aby zrozumieć, dzieci potrzebują konkretnych, obrazowych przykładów. Dopiero po osiągnięciu określonego wieku są w stanie pojąć abstrakcyjne treści. W związku z tym decydującą rolę dla sukcesu edukacyjnego i czerpania przyjemności z nauki odgrywają sytuacyjne oraz zorientowane na działanie bodźce oraz metody.
- Dzieci są w stanie zachować koncentrację przez krótki czas; zwykle dobra pamięć dziecka powinna być rozwijana w formie zabawy.
- Z zasady otwarta postawa dzieci zachęca do zajęcia się tematami o charakterze międzykulturowym.
- Dziecko powinno mieć swobodny dostęp do różnorodnego zbioru materiałów pisanych – książki, które

można mu przeczytać lub które może samodzielnie odkrywać; w otoczeniu edukacyjnym powinny znajdować się kąciki do czytania i pisania, np. w oddziale przedszkolnym i szkole podstawowej.

Treści odpowiednie do wczesnej nauki języków obcych w przedszkolu i szkole podstawowej

Podstawowe treści w ramach wczesnej nauki języków obcych powinny dotyczyć dnia codziennego i zainteresowań dzieci oraz świadomie wprowadzać je w słownictwo z zakresu tych tematów. Wspomniane treści powinny być przekazywane jako część kontekstów komunikacyjnych i w miarę możliwości przy wykorzystaniu autentycznych materiałów. Wskazane są proste rodzaje tekstów, jak np. rymowanki, piosenki, powiedzonka, bajki, opowiadania.

Tematami i sytuacjami w ramach edukacji wczesnoszkolnej mogłyby być

np. kultura dnia codziennego i dziecięca – jak choćby ja i moja rodzina/ moi przyjaciele, przedszkole/szkoła, gry i zabawy, hobby, sport, zwierzęta, podróże, pory roku/pogoda, jedzenie i picie, ciało/zdrowie, ubranie, święta i zwyczaje, ochrona środowiska, ale także poznawanie dnia powszedniego/ zwyczajów kraju języka docelowego na bazie przykładów oraz porównanie z własnym środowiskiem życia. Adekwatne do wieku słownictwo w zakresie wymienionych wyżej tematów powinno składać się w miarę możliwości ze wszystkich części mowy i być przekazywane w formie ćwiczeń na słuchanie i mówienie. W szczególności należy przy tym zwracać uwagę na prawidłową wymowę i intonację.

Realizacja celów komunikacyjnych powinna być łączona z prostymi strukturami składniowymi (przede wszystkim zdania główne), w szczególności jeśli chodzi o produkcję językową w bezpośredniej komunikacji ustnej. W przypadku rozumienia tekstów (słuchanych

i czytanych) można stopniowo wprowadzać także bardziej skomplikowane struktury – w celu zwiększenia możliwości rozumienia języka obcego.

Określona ilość reguł językowych oraz wgląd w pewne prawidłowości mogą przyczynić się do większej przejrzystości na etapie wczesnej nauki języków obcych i stanowić fundament do refleksji nad językiem w przyszłości. Nie wolno jednak utożsamiać tego z nauką gramatyki. Takie postępowanie powinno wynikać z aspektów komunikacyjnych lub być związane z konkretnymi treściami. Dryl językowy, dedukcyjne wprowadzanie reguł gramatycznych i używanie terminologii metajęzykowej w żadnym razie nie odpowiadają stopniowi rozwoju kognitywnego dziecka w wieku ok. 4–10 lat i nie prowadzą do celu, którym jest używanie języka do komunikacji.

Zasady metodyczno-dydaktyczne

W ramach wczesnej nauki języków obcych dziecko powinno być traktowane całościowo oraz z uwzględnieniem jego podstawowych potrzeb. Należy mu przy tym zapewnić – oprócz faz intensywnego zajmowania się nowym językiem i nową kulturą – także fazy

„spokoju”, aby mogło się zastanowić i lepiej skoncentrować oraz zaspokoić swoje potrzeby motoryczne.

Zasady w zakresie interakcji w grupie uczniów:

- W obrębie grupy dzieci powinny brać pod uwagę indywidualne postępy w uczeniu się; należy rozwijać poczucie wzajemnego poszanowania.
- Dzieci powinny mieć możliwość współdecydowania podczas dzielenia zadań w procesie nauczania.
- Powinny pomagać sobie w obrębie grupy podczas wzajemnej komunikacji.

Zasady w zakresie prowadzenia zajęć lekcyjnych

- Podczas wszystkich faz zajęć lekcyjnych powinno się wykorzystywać możliwie wiele różnych kanałów percepcji, tak aby optymalnie wyjść w tym względzie naprzeciw potrzebom wszystkich uczniów (multisensoryczne/całościowe uczenie się przez słuchanie, patrzenie, dotykanie, wachanie, czytanie, poruszanie, mówienie, pisanie, malowanie).
- Należy ułatwiać procesy uczenia się

za pomocą przykładów i wizualizacji; zadania odpowiadające metodzie małych kroków oraz uwzględniające różnicę poziomu i tempa pracy poszczególnych uczniów wspierają zrozumienie i stosowanie materiału.

- Częstość zmiany form socjalnych (praca samodzielna, w parach, w małych i dużych grupach) oraz form prowadzenia zajęć lekcyjnych (praca metodą stacji, metodą projektu, scenariusze) urozmaica zajęcia lekcyjne, co wpływa dodatkowo na zainteresowanie i koncentrację.
- We wczesnej nauce języków obcych nie ponagla się dzieci, żeby zaczęły mówić. Dziecko najpierw słucha, rozumie i rejestruje, a reaguje często dopiero po upływie dłuższego czasu, np. naśladując pojedyncze słowa w języku obcym albo używając ich w zdaniach wypowiedzianych w języku ojczystym.
- Wychowawcy lub nauczyciele mówią w miarę możliwości jedynie w języku obcym, pokazując jednak, że rozumieją dzieci, nawet jeśli używają języka ojczystego. Języka obcego – tak dużo jak to możliwe, języka ojczystego – tak mało jak to możliwe: to naczelną zasadą w początkowym nauczaniu języków obcych.
- Błędy są naturalną częścią rozwijającej się znajomości języka i należy je uwzględniać w ramach różnych form udzielania informacji zwrotnej. Ustnej produkcji językowej nie wolno przerywać przez poprawianie błędów.

Zasady w zakresie klimatu i miejsca uczenia się

Klasa lekcyjna to miejsce, które w ostatnich dziesięcioleciach zmieniło się najmniej. Mimo to uczniowie i nauczyciele spędzają tam wiele godzin dziennie. W klasie odbywa się nauka i toczy się życie, tu zawiera się przyjaźnie, kłóci się ze sobą, dyskutuje, podejmuje decyzje itd. Ponieważ za-

tem sala lekcyjna to miejsce, w którym dzieje się tak wiele innych rzeczy niż tylko przekazywanie wiedzy, Goethe-Institut w Warszawie powołał do życia projekt „Deutsch hat Klasse / Niemiecki ma klasę” (por. Ostaszewska, 2014, s. 93–96). W jego ramach ukazał się **poradnik** aranżacji sal do nauki języka niemieckiego, który jest dostępny bezpłatnie dla nauczycieli, dyrektorów i wszystkich zainteresowanych.

W tym miejscu prezentuję zatem jedynie kilka podstawowych spostrzeżeń dotyczących atmosfery i miejsca, w którym odbywa się nauka:

- Nauczyciel tworzy przyjazną dzieciom, odprężającą i wolną od lęku atmosferę, która jednocześnie zachęca do podejmowania wyzwań podwyższą gotowość dziecka do współuczestnictwa.
- Miejsce, w którym odbywa się nauka, powinno być urządzone w taki sposób, by zapewnić łatwy dostęp do

niezbędnych materiałów i urządzeń oraz ich łatwą obsługę, żeby nie zakłócać toku nauki. Dzięki temu dzieci, wychowawcy lub nauczyciele w czasie zajęć lekcyjnych nie powodują niepotrzebnie niepokoju i chaosu.

- Przejrzyste struktury (np. w zakresie rozplanowania czasu w przypadku określonych rytuałów albo zajmowania miejsc w klasie), które np. przez stosowanie napisów i ustalenia także stają się rutyną, automatyzują procesy uczenia się i są adekwatne do potrzeby regularności dziecka.

Perspektywy

Wczesną naukę języków obcych określiła skomplikowana sieć uwarunkowań, a nauczyciele zbyt często znajdują się w niewygodnej pozycji pomiędzy uczniami, innymi pedagogami i dyrektorem, co ma wpływ na ich właściwą pracę – nauczanie. Goethe-Institut ze swoimi imprezami, materiałami, pro-

gramami szkoleń i ofertą w zakresie konsultacji jest otwarty na współpracę z rodzicami, nauczycielami i dyrektorami, chcących wprowadzić u siebie w szkole niemiecki jako język obcy albo wzmocnić jego pozycję. Polska na tle Unii Europejskiej zmierza w dobrym kierunku, jeśli chodzi o naukę języków obcych. Droga do osiągnięcia prawdziwej wielojęzyczności jest jednak jeszcze daleka – pokonajmy ją wspólnie!

Christoph Mohr

Od października 2014 r. pracuje jako konsultant ds. nauczania języka niemieckiego w Goethe-Institut w Warszawie. Do jego zadań należy m.in. upowszechnianie nauczania języka niemieckiego w przedszkolach oraz szkołach podstawowych w całej Polsce. Sam wiele lat pracował jako nauczyciel w szkołach podstawowych we Włoszech oraz Serbii.

W ramach swoich zadań w Goethe-Institut organizuje projekty, imprezy oraz szkolenia w zakresie wczesnego nauczania języka niemieckiego. Dodatkowo zajmuje się doradztwem w dziedzinie dydaktyki i metodyki nauczania oraz materiałów do nauki języka niemieckiego.

W ramach wsparcia dla przedszkoli oraz szkół podstawowych na rok 2015 zaplanował m.in. tournée teatralne, warsztaty, seminaria oraz publikację poradnika dla nauczycieli.

Bibliografia

Apeltauer E., Hoppenstedt G., (2010), *Meine Sprache als Chance – Handbuch zur Förderung der Mehrsprachigkeit*, Troisdorf: Bildungsverlag EINS. | Bauch W., (201), *Mit den Augen der Lernenden. Erfolgreich lernen – was wirklich wirkt*, „Bildung Bewegt”, nr 13, s. 5 (dostęp dn. 5.03.2015). | Kaube J., (2014), *Der Lehrer als Zentrum*, „Frankfurter Allgemeine Wissen” (wyd. internetowe, dostęp dn. 5.03.2015). | Makiewicz M., (2013), *Deutschschüler und ihre Motivation im Spiegel der Evaluation der „Deutsch-Wagen-Tour” in Polen*, „Info DaF”, nr 1(40) (dostęp dn. 5.03.2015). | Ostaszewska E., (2014), *Czy życie uczniów musi zaczynać się po szkole?*, TRENDY, nr 3–4, s. 93–96 (dostęp dn. 5.03.2015). | Spiwak M., (2013), *Ich bin superwichtig!* (wyd. internetowe, dostęp dn. 5.03.2015).

Edukacja językowa przedszkolaków

Nowelizacja rozporządzenia MEN w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (rozporządzenie MEN z 30 maja 2014 r., Dz.U. poz. 803) wprowadziła do przedszkoli obowiązek przygotowania dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym.

W związku z tą zmianą Ośrodek Rozwoju Edukacji we współpracy z Fundacją Rozwoju Systemu Edukacji i redakcją czasopisma „Języki Obce w Szkole” zorganizował w lutym 2015 r. seminarium informacyjne dla dyrektorów przedszkoli „Nauczanie języków obcych w przedszkolu”. Podczas seminarium zaprezentowano obowiązujące przepisy prawne, zmiany w podstawie

programowej wychowania przedszkolnego, jak również kwestie metodyki pracy z małym dzieckiem w kontekście przygotowania do nauki języka obcego nowożytnego.

Zapraszamy wszystkich zainteresowanych tą tematyką do **lektury** pytań i udzielonych odpowiedzi.

